

ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΚΑΡΑΣΑΡΙΝΗ

Ιστορία

Αναζητώντας την κατάθεση ανθρώπων που βρίσκονταν κοντά στα γεγονότα και ιχνηλατώντας τα έγγραφα των αρχείων, η έρευνα του Αλέξη Παπαχελά καθιστά ευκρινή σχήματα που ως τώρα παρουσιάζονταν σε αδρές γραμμές

Το τέλος της επταετίας

Το **νέο βιβλίο** του **Αλέξη Παπαχελά** ερευνά τα **παρασκήνια** της **απριλιανής δικτατορίας** με έμφαση στην κρίσιμη περίοδο μεταξύ **Νοεμβρίου 1973** και **Ιουλίου 1974**

Εχει ωριμάσει εντός της ελληνικής ιστορικής κοινότητας η αίσθηση ότι η ανάδειξη της δεκαετίας του 1960 ως ιστορικού αντικειμένου βρίσκεται σε φάση ζύμωσης, καρποί της οποίας σποραδικά εμφανίζονται ήδη. Πρόσφατα, η προφορική ιστορία της εξέγερσης του Πολυτεχνείου από τον **Ιάσωνα Χανδρινό** (*Ολη νύχτα εδώ*, εκδ. Καστανιώτη) ή η διερεύνηση των ρευμάτων ιδεών και των πολιτισμικών σταθερών της γενιάς αυτής από τον **Κωστή Κορνέτη** (*Τα παιδιά της δικτατορίας*, εκδ. Πόλις) έδωσαν ένα σπύσμα πρώιμων κατευθύνσεων της έρευνας. Η συνολική διερεύνηση της περιόδου όμως περνά αναγκαστικά από την ανάπτυξη μιας συγκροτημένης ιστορίας της δικτατορίας των συνταγματαρχών. Διαδρομές προσώπων, κινήσεις μηχανισμών, η διαδοχή κομβικών στιγμών της περιόδου απέχουν ακόμη από το να έχουν αποκτήσει το απαιτούμενο βάθος λεπτομέρειας, ενώ κενά για κρίσιμα γεγονότα της πολιτικής και διπλωματικής ιστορίας αναμένουν την καλύτερη τους. Στο πλαίσιο αυτό, και στο σημείο τομής μεταξύ ερευνητικής δημοσιογραφίας και ιστορικής έρευνας, το βιβλίο του διεθνήτη της εφημερίδας **Καθημερινή** **Αλέξη Παπαχελά** *Ενα σκοτεινό δωμάτιο* (εκδ. Μεταίχμιο), προϊόν ευκοσμηματούς αναζήτησης στοιχείων, συνομιλιών με πρωταγωνιστές του προσηλινίου και του παρασκήνιου, αναδιάρθρωσε σε μείζονα αμερικανικά αρχεία, συνιστά σημαντική συμβολή στη διασάφηση των περιστάσεων της ύστερης περιόδου της επταετίας, ιδιαίτερα εκείνων του μοιραίου καλοκαιριού του 1974.

Η μεταφορά που χρησιμοποιεί ο Αλέξης Παπαχελά για την περίοδο 1967-1974 είναι αυτή του «σκοτεινού δωματίου», ενός χώρου όπου πραγματοποιούνται συνεννοήσεις σε συνθήκες άκρας μυστικότητας, χωρίς πρακτικές, χωρίς καταγραφές, χωρίς μάρτυρες. Η συνθήκη αυτή, απόρροια κυρίως της προσοικειότητας του **Δημήτριου Ιωαννίδη**, πρωταγωνιστή της τελευταίας φάσης της χούντας, αλλά και της φύσης των ενεργειών του που αποσκοπούσαν στην ανατροπή του **Μακαρίου** και την πραξικοπηματική ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, υποδηλώνει ότι η οριστική αποκρυπτογράφηση καίριων ζητημάτων όπως αυτά του «πρώτου φωτός» για το αναμικαριακό κίνημα ή της προέλευσης της πεποίθησης του δικτάτορα ότι οι Τούρκοι δεν θα επενέβαιναν μπορεί να γίνει μόνο κατά προσέγγιση. Αναζητώντας, επομένως, την κατάθεση ανθρώπων που βρίσκονταν κοντά στα γεγονότα και ιχνηλατώντας τα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα των αμερικανικών αρχείων,

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΠΑΧΕΛΑΣ

Ενα σκοτεινό δωμάτιο 1967-1974. Ο Ιωαννίδης και η παγίδα της Κύπρου - Τα πετρέλαια στο Αιγαίο - Ο ρόλος των Αμερικανών

Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2021, σελ. 632, τιμή 19,90 ευρώ

Η μεταφορά που χρησιμοποιεί ο Αλέξης Παπαχελά για την περίοδο 1967-1974 είναι αυτή του «σκοτεινού δωματίου», ενός χώρου όπου πραγματοποιούνται συνεννοήσεις σε συνθήκες άκρας μυστικότητας, χωρίς πρακτικές, χωρίς καταγραφές, χωρίς μάρτυρες

η έρευνα καθιστά ευκρινή σχήματα τα οποία ως τώρα παρουσιάζονταν σε αδρές γραμμές.

Αμερικανικές «διαβεβαιώσεις»

Τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα από πολλά που θα μπορούσε να επικαλεστεί κανείς διακρίνονται στις σχέσεις του Ιωαννίδη με τη CIA, στην αντίδραση στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο, στον ρόλο του **Χένρι Κίσινγκερ**. Ο «αόρατος δικτάτορας» προτιμά να συνομιλεί με άλλους αόρατους εκλαμβάνοντας τις μυστικές υπηρεσίες ως κανάλι μεταφοράς της επίσημης αμερικανικής πολιτικής. Χωρίς να έρχεται σε επαφή ο ίδιος με τον αμερικανό πρεσβευτή **Χένρι Τάσκα**, μπορούσε παρ' όλα αυτά να διαβεβαιώνει τον στρατηγό **Φαίδωνα Γκιζίκη** την άνοιξη του 1974 ότι «ουδείς εξωτερικός παράγον προέβλεπε να επέμβει» σε περίπτωση «δυναμικής» απομάκρυνσης του **Μακαρίου** από την εξουσία. «Δεν βγαίνουν οι Τούρκοι στην Κύπρο. [...] Ξέρεις από πού το ξέρω» έλεγε στις αρχές Ιουλίου στον στενό συνεργάτη του, ταγματάρχη **Χαράλαμπο Παλαΐνη**. «Ηταν σαφές», επισημαίνει ο Παπαχελάς, «ότι ο Ιωαννίδης είχε μιλήσει ανοικτά στη CIA για το πραξικόπημα χωρίς να πάρει σαφή επίσημη απάντηση. Στο μυαλό του το 'ήρσανο φως' ήταν πολύ καθαρό». Ωστόσο, χαμηλόβαθμοι πράκτορες όπως ο **Γκαστ Αβραχάμ** («τα ανθρώπινα με τα οποία μιλούσε», κατά τον ναύαρχο **Πέτρο Αραπάκη**) μπορούσαν να λειτουργήσουν ως κομιστές μηνυμάτων, σε καμία περίπτωση όμως δεν εξέφραζαν την αμερικανική διπλωματία. Οποιαδήποτε αποδοχή του λόγου ή της σιωπής τους ως «διαβεβώσεων» συνιστούσε ψευδαίσθηση.

Σύγκρουση της κρίσιμης ώρας

Αποτέλεσμα της ψευδαίσθησης ήταν μια δεινή εθνική ήττα. Το χάος που επικράτησε τις πρώτες ώρες της τουρκικής εισβολής στις 20 Ιουλίου

1974 αντανakλάται πλήρως στην εντολή που δίνεται σε ελληνικά F-4 να προσβάλλουν στόχους στην Κύρηνια χωρίς να υπάρχουν οι αντίστοιχοι χάρτες. Τα 38 λεπτά της απομανητοποιημένης σύγκρουσης στο πολεμικό συμβούλιο το πρωί της 20ής Ιουλίου, τα οποία δημοσιοποιούνται για πρώτη φορά, καταδεικνύουν την έκταση της σύγκρουσης στο εσωτερικό της ηγεσίας: οι απεραντολογίες αποκαλύπτουν την αναπείρα στρατηγικού σχεδίου έναντι τουρκικής επίθεσης, ο Ιωαννίδης συνειδητοποιεί σε πραγματικό χρόνο ότι οι «διαβεβαιώσεις» που νόμιζε ότι είχε λάβει περί απουσίας εξωτερικής επέμβασης είναι κενές περιεχομένου. Ωστόσο, οι κλυδωνισμοί επεκτείνονται και στις αρχές της Μεταπολίτευσης, αν κρίνει κανείς από την πληροφορία του διπλωμάτη **Αγγελου Βλάχου** (από μία από τις λύσεις που συζητείται (και απορρίπτεται) είναι η αποστολή ενισχύσεων στην Κύπρο με πλοία όπου επιβάτες θα ήταν ο πρωθυπουργός **Κωνσταντίνος Καραμανλής** ή ο υπουργός Άμυνας **Ευάγγελος Αβέρωφ** προκειμένου να μη βοηθούσαν από τις τουρκικές δυνάμεις.

Οι ελληνοί του Κίσινγκερ

Αποτυπώνεται, τέλος, η εικόνα ενός παντοδύναμου **Χένρι Κίσινγκερ**, ο οποίος διεθνήνει μαεστρικά οποιοδήποτε την αμερικανική εξωτερική πολιτική, με μεθόδους ωστόσο αντίστοιχες των **Κάσσερλ** και **Μέτερνιχ**, οι οποίοι ήταν τα αντικείμενα της δικτατορικής του διαπύλης. Επόπτης της ψυχοπολεμικής ισορροπίας δυνάμεων, ζυγίζει αποστασιοποιημένα την ελληνοτουρκική κρίση στο φως των πεπλεγμένων του Αιγαίου, του σοβιετικού παράγοντα, των συμφερόντων των ΗΠΑ. Ελπίσεται εναλλάσσοντας μαστίγια και καρότα στον λόγο του, αυστηρός ή απολογητικός ανάλογα με την περίπτωση, με τελικό απολογισμό όμως που κλίνει υπέρ της διευκόλυνσης της τουρκικής πλευράς. Ο ωμός πραγματισμός του Κίσινγκερ ισοδυναμεί με τον κυνισμό μιας υπερδύναμης. «Δεν υπάρχει κάποιος αμερικανικός λόγος για τον οποίο οι Τούρκοι δεν πρέπει να έχουν το ένα τρίτο της Κύπρου» λέει χαρακτηριστικά στον πρόεδρο **Τζέραλντ Φορντ** στις 13 Αυγούστου 1974, παραμονή της δεύτερης φάσης της εισβολής.

Όπως και στο προηγούμενο βιβλίο του Αλέξη Παπαχελά για τη δικτατορία (*Ο βιασμός της ελληνικής δημοκρατίας. Ο αμερικανικός παράγον, 1947-1967*, εκδ. Εστίας), έχουμε να κάνουμε με μια σοβαρή έρευνα και μια ταχύρρυθμη αφήγηση στην καρδιά της οποίας βρίσκονται οι πηγές και η διασταύρωσή τους. «Βασικοί πρωταγωνιστές αλλά και νικητές έδωσαν τη δική τους 'αλήθεια'. Άλλοι προτίμησαν τη σιωπή» σημειώνει επιγραμματικά ο συγγραφέας στον επίλογο. Εγγραφα ή προφορικά, τα ίχνη της παρουσίας στρατηγών της δικτατορίας ή συνεργατών τους, πρώην πρακτόρων της CIA, ξένων διπλωματών και ηγετών στις κοινότητες του σκοτεινού δωματίου της επταετίας ρίχνουν φως στα πεπραγμένα. Εκ των πραγμάτων αυτό δεν μπορεί να είναι άπλετο, είναι όμως αρκετό για να ερμηνεύσει κανείς προθέσεις, προποβουλές, στάσεις – και ικανό να αποκαλύπτει το περίγραμμα όσων από αυτές συνεχίζουν να κρύβονται πίσω από τις γραμμές του παρελθόντος.

